MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026-YIL
AVGUST 8-SON, III-QISM

Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE

OpenAIRE

ISSN: 3060-463X

Elektron nashr, 2026-yil, avgust.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:
Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.
Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor
Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ НА ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТЬ ТРУДА И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ 9
Мусаев Озоджон Шавкат Огли
MAHALLIY BUDJETNING MOLIYAVIY XAVFSIZLIGIGA TA'SIR KO'RSATUVCHI OMILLARINI BAHOLASH 15
Uktamov Fazliddin Faxriddinovich
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РОЗНИЧНЫХ ОПЕРАЦИЙ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ 19
Султонмуродов Сардорбек Баходирович
OLIY TA'LIM TIZIMI RIVOJLANISHINING HUDUDIY IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRINI EKONOMETRIK BAHOLASH (XORAZM VILOYATI MISOLIDA) 24
Egamov Sevinchbek
TIJORAT BANKLARINING TO'LOV XIZMATLARI AMALIYOTI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI 29
B.B. Xanaliyev
SAMARQAND VILOYATIDA TURISTIK KORXONALAR INNOVASION RIVOJLANISHINI SSENARIYLI PROGNOZLASH 33
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna
MILLIY MODA ASOSIDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI VA UNI O'ZLASHTIRISH SHARTLARI 38
Yusupova Moxinur Farxod qizi
HUDUDLAR INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISHDA MOLIYAVIY RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 48
Umaraliyev Sanjar Sultonaliyevich
DAVLAT XARIDLARI SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARINI TAKOMILLASHTIRISH 53
Kurbonbekov Sardorbek Ravshanovich
«ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ И ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТЬ ТРУДА И ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ В УЗБЕКИСТАНЕ» 62
Хайруллаева Малика Шухратжон кизи
EMPIRICAL EVALUATION OF THE FACTORS ASSOCIATED WITH APPLICANT BEHAVIOUR IN HIGHER EDUCATION CHOICE: INDIVIDUAL CUT-OFFS, THRESHOLD HETEROGENEITY, AND THE LIMITS OF AGGREGATE DETECTION 68
Umarov Shuhrat Bahodir o'g'li
SANOAT KORXONALARIDA DAVLAT XARIDLARI MOLIYAVIY RISKLARINI BOSHQARISH TIZIMINI SHAKLLANTIRISH 80
Xamdamov Sardor Farmon o'g'li
OLIY TA'LIM MUASSASALARI SAMARADORLIGIGA MARKETING STRATEGIYASI OMILLARINING TA'SIRINI EKONOMETRIK BAHOLASH (DEA–MALMQUIST–TOBIT MODELI ASOSIDA) 84
Egamov Sevinchbek
NEFT XOMASHYOSIDAN OLINUVCHI YO'L BITUMLARINING ASOSIY KOLLOID-KIMYOVIY VA EKSPLUATATSION XOSSALARIGA ULARNING UGLEVODOROD GURUH TARKIBINING TA'SIRINI TAHLILI 91
Abdullayeva Shoxista, Adizov Bobirjon
THE IMPACT OF LEADERSHIP SUPPORT ON ACADEMIC STAFF WORK EFFICIENCY IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS 96
Sultonboyeva Munira, Sultanova Kamila

QURILISH MATERIALLARI BOZORIDA TALAB ELASTIKLIGINI MAHSULOT SEGMENTLARI KESIMIDA EKONOMETRIK BAHOLASH METODIKASI 103
Turdiyev Abdullo Sagdullayevich
IQLIM RISKLARI VA BANK KREDIT PORTFELI SIFATI: XITOY TAJRIBASI VA O‘ZBEKISTON UCHUN METODOLOGIK YONDASHUVLAR 110
Nasriyev Farxod
TIJORAT BANKLARIDA OPERATSION SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING ZAMONAVIY BOSHQARUV MEXANIZMLARI (“HAMKORBANK” ATB MISOLIDA) 116
Haydarova Shohista Shuhrat qizi
TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNI RESTRUKTURIZATSIYA QILISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 126
Maqsudov Bunyodjon Abdusamat o‘g‘li
O‘ZBEKISTONDA SUG‘URTA XIZMATLARI BOZORIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO’LLARI 131
Umirov Abdisalom To‘rayevich
O‘ZBEKISTONDA SOLIQ SOHASIDA IDORALARARO INTEGRATSIYA HOLATI VA UNI TAHLIL QILISH .. 138
Ashirov Jamolbek Shuxrat o‘g‘li
TO‘QIMACHILIK KORXONALARINING SUN’IY INTELLEKTGA TAYYORGARLIGI VA INTEGRATSIYA DARAJASINI BAHOLOVCHI KOMPOZIT INDEKS (AI-TII) METODIKASI 147
Madrahimova Onajon Javlon qizi
O‘ZBEKISTONDA TEMIR YO‘L SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA TURIZMNING AHAMIYATI VA O‘RNI: TALAB, INVESTITSIYA VA INTEGRATSIYA KANALLARI TAHLILI 153
Nazarov Ulug‘bek Akbar o‘g‘li
DONNI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA XARAJATLAR HISOBINI YAXSHILASH YO‘LLARI 159
Aitimbetob Koyshibek Orazbekovich
O‘ZBEKISTONDA UY-JOY QURILISHINING HUDUDIY NOMU-TANOSIBLIGI VA 2040-YILGACHA BELGILANGAN MAQSADLI KO‘RSATKICHLARGA ERISHISH MASALALARI 166
Abdimaitov Saidumarxon Mansur o‘g‘li
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АНАЛИТИЧЕСКИХ МОДЕЛЕЙ В УПРАВЛЕНИИ ОПЕРАЦИОННЫМ РИСКОМ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ 171
Курбонов Илхом Жумакулович
TA’LIM XARAJATLARI SAMARADORLIGI: XALQARO QIYOSIY TAHLIL VA O‘ZBEKISTON UCHUN INSTITUTSIONAL SABOQLAR 177
Temirov Muhammad Maxmud o‘g‘li
KASE VA UCI INDEKSLARIDA RISK, O‘ZGARUVCHANLIK VA PROGNOZ BARQARORLIGINI EKONOMETRIK BAHOLASH 182
Raximov Abduxalil Toshbotirovich
O‘ZBEKISTONDA TADBIRKORLIK TARMOQLARINING 2030-YILGACHA RIVOJLANISHINI ARIMA VA SARIMA MODELLARI ASOSIDA PROGNOZLASH 192
Xaitova Rushana O‘ktamovna
MINTAQADA AHOLINING TAKROR BARPO BO‘LISHI VA UNING IQTISODIY RIVOJLANISH BILAN O‘ZARO ALOQASI 196
Saidov Jo‘rabek Nosirxonovich
DAVLAT XARIDLARIDA BUDJET TEJAMKORLIGINI BELGILOVCHI OMILLARNING PANEL EKONOMETRIK TAHLILI 201
Axmedjanov Sardorbek
SUN’IY INTELLEKTNING JAHON MEHNAT BOZORIGA TA’SIRI: IQTISODIY O‘SISH, BANDLIK VA DAROMADLAR TENGSIZLIGI 206
Sohibov Azizbek, Karimova Komila
O‘ZBEKISTONDA DAVLAT ISHTIROKIDAGI KORXONALARDA MOLIYAVIY MUNOSABATLARNI TAKOMILLASHTIRISH 211
Axmedov Xasan Ruzibayevich

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

ТЕРМОДИНАМИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ И ПРОМЫШЛЕННАЯ ПРОВЕРКА ДЕСУЛЬФУРАЦИИ СТАЛИ 20ГЛ КАЛЬЦИЙ-АЛЮМИНАТНЫМ ФЛЮСОМ КРФ-90 В ИНДУКЦИОННОЙ ТИГЕЛЬНОЙ ПЕЧИ 216
Уразбаев Талгат, Турсунов Нодиржон, Абдуназаров Бахтиёр, Абдухаликов Ердаулет
VELSLASH KLINKER CHIQINDISIDAN QIMMATBAHO METALLARNI KOMPLEKS AJRATIB OLISH TEXNOLOGIYASINI TADQIQ QILISH 222
Qayumov Oybek, Uzoqov Shaxrizod, Qurbonov Bunyod
MONETAR SIYOSAT SHOKLARINING O‘ZBEKISTON EKSPORTI VA IMPORTIGA ASIMMETRIK TA’SIRI 227
Solijonova Muxlisaxon Azamatjon qizi
YANGI LOGISTIKA MARKAZI ORQALI YUK TASHISHNING TEXNIK-IQTISODIY ASOSLARI 232
Zohidov Muhriddin, Jumayev Sherzod
BANKLARDA SUN’IY INTELLEKTNI MAS’ULIYATLI BOSHQARISH: XALQARO MODELLAR VA O‘ZBEKISTONDA BARQAROR MOLIYAVIY RIVOJLANISH UCHUN MOSLASHTIRISH YO‘NALISHLARII . 240
Mirsoatov Alisher Qudratullayevich
KORXONALARDA EKOLOGIK XARAJATLAR HISOBINI TASHKIL ETISHNING AMALDAGI HOLATI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI 249
Muxammadjanov Muzaffar Muxammadsolixovich
MAROSIM VA URF-ODATLARDA GASTRONOMIK KONSEPTLARNING LINGVOMADANIY IFODALANISHI .. 254
Halimova Mahbuba To‘raqulovna
O‘ZBEKISTONDA PENSIYA QAMROVINI KENGAYTIRISH: NORASMIY BANDLIK VA O‘ZINI O‘ZI BAND QILGANLAR UCHUN IJTIMOIY SUG‘URTA MEXANIZMLARI 259
Oqiljonov Azizjon Olimjon o‘g‘li
DAVLAT BUDJETINING IQTISODIY KATEGORIYA SIFATIDAGI MOHIYATI, MAQSADI VA VAZIFALARI ... 265
Sharipov Zafar Bazarovich
ИССЛЕДОВАНИЕ ОСОБЕННОСТЕЙ СОСТАВА ГАЗОВОЙ ФАЗЫ ПРИ ДУГОВОЙ СВАРКЕ ПОД СЛОЕМ ФЛЮСА НИЗКОУГЛЕРОДИСТЫХ И НИЗКОЛЕГИРОВАННЫХ СТАЛЕЙ 271
Эрматов Зиёдулла, Рахматуллаева Нозима, Гальперин Леонид
CHAKANA SAVDO XIZMATLARINI KO‘RSATUVCHI KORXONALARDA SAMARADORLIKNI IFODALOVCHI KO‘RSATKICHLAR TIZIMI VA ULARNING TASNIFI 276
Abduganiyev Oybek Akmaljon o‘g‘li
XIZMAT KO‘RSATISH KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYAT TUSHUNCHASINING O‘ZIGA XOS TASNIFLANISHI 281
Raxmonov Aziz Iskandarovich
XIZMATLAR SOHASIDA SAMARADORLIKNI IFODALOVCHI KO‘RSATKICHLAR TIZIMI VA ULARNING TASNIFI 286
Axmedov Mexrojxon Ma’rufjon o‘g‘li
SUT TANNARXINING OMILLI TAHLILI VA XARAJATLARNI KAMAYTIRISH ZAXIRALARI (SAMARQAND VILOYATIDAGI FERMER XO‘JALIGI MISOLIDA) 290
Karimov Ikromjon, Alikulov Abdimo‘min
AGROKLASTERLARDA MATERIALLAR HARAKATI VA ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARI BO‘YICHA SEGMENTAR HISOBOT TUZISH TARTIBI 295
Aliqulov G‘olib Abdimo‘minovich
SUG‘URTA KOMPANIYASINING ANDERRAYTING NATIJALARI VOLATILLIGINI KAMAYTIRISHDA NOMUTANOSIB QAYTA SUG‘URTA DASTURINI OPTIMALLASHTIRISH (JAVOBGARLIK PORTFELI MISOLIDA) 303
Ubaydullaeva Nargiza Ravshanovna
SOLIQ TUSHUMLARINI PROGNOZLASHTIRISHDA ELASTIKLIK VA MOSLASHUVCHANLIK KO‘RSATKICHLARIDAN FOYDALANISHNING METODOLOGIK ASOSLARI 308
Allakuliyev Akmal Baltayevich

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA OLIY TA'LIMDA KADRLAR SALOHIYATINI BOSHQARISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI 313
Kamilxo'jayeva Malikaxon, Yuldashov Isomiddin
WAYS TO IMPROVE THE MARKETING EFFECTIVENESS OF "O'ZTEMIRYO'LYO'LOVCHI" JSC 319
Uktamov Sarvar Atxam o'g'li
TA'LIM XARAJATLARINI DASTURIY BUDJETLASHTIRISH ORQALI MOLIYALASHTIRISHNI OSHIRISHNING ILMIY-AMALIY YECHIMLARI: XORIJIY TAJRIBA VA TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH 324
Quvatov Feruz Qaxramonovich

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

TA’LIM XARAJATLARINI DASTURIY BUDJETLASHTIRISH ORQALI MOLIYALASHTIRISHNI OSHIRISHNING ILMIY-AMALIY YECHIMLARI: XORIJIY TAJRIBA VA TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH

Quvatov Feruz Qaxramonovich
O`zbekiston Respublikasi Bank moliya akademiyasi magistranti.
eruzkuvatov4747@gmail.com
https://orcid.org/0009-0001-2156-6260

Annotatsiya. Maqolada ta’lim xarajatlarini dasturiy budjetlashtirish orqali moliyalashtirishni oshirishning ilmiy-amaliy yechimlari xorijiy tajriba tahlili va tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish nuqtai nazaridan ko’rib chiqilgan. Tadqiqotda AQSh, Buyuk Britaniya, Yaponiya va Norvegiya tajribasidagi dasturiy budjetlashtirish usullari qiyosiy tahlil qilingan hamda O’zbekistonda ta’lim tashkilotlarida dasturiy budjetlashtirish qamrovining 2016–2025-yillardagi dinamikasi o’rganilgan. Ta’lim budjetining yo’nalishlar kesimidagi joriy va tavsiya etilgan taqsimoti tarkibiy tahlil qilingan. Natijalar asosida tashkiliy-iqtisodiy mexanizmni takomillashtirish bo’yicha aniq amaliy yechimlar ishlab chiqilgan.

Kalit so’zlar. Ta’lim xarajatlari, dasturiy budjetlashtirish, xorijiy tajriba, tashkiliy-iqtisodiy mexanizm, natijaga yo’naltirilgan budjetlashtirish, tarkibiy tahlil, moliyalashtirish.

KIRISH

Ta’lim xarajatlarini dasturiy budjetlashtirish orqali moliyalashtirishni oshirish jarayoni nafaqat miqdoriy (mablag’ hajmini oshirish), balki sifat jihatidan ham — mavjud mablag’lardan foydalanish mexanizmini takomillashtirish orqali — amalga oshirilishi mumkin. Xalqaro tajriba shuni ko’rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda ta’lim budjetini rejalashtirish va taqsimlashning turli dasturiy-maqsadli usullari qo’llaniladi, bu esa byudjet mablag’laridan foydalanish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

O’zbekistonda so’nggi yillarda davlat byudjeti xarajatlarini dasturiy asosda rejalashtirishga bosqichma-bosqich o’tish jarayoni davom etmoqda. Shu bilan birga, xorijiy tajribani to’liq o’zlashtirilgan holda mahalliy sharoitga moslashtirilgan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmni shakllantirish masalasi hali yakunlanmagan. Ushbu tadqiqotning dolzarbligi xorijiy tajribadagi eng samarali elementlarni aniqlash va ularni O’zbekiston ta’lim tizimiga moslashtirilgan holda tatbiq etish yo’llarini ilmiy asoslashdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Ta’lim tizimini moliyalashtirish bo’yicha xorijiy tajribalarni o’rgangan tadqiqotda AQSh, Buyuk Britaniya, Yaponiya va Norvegiya tajribasiga to’g’ri kelgan mamlakatlar sifatida alohida ta’kidlanib, ushbu mamlakatlarda ta’lim tizimida budjet mablag’larini rejalashtirish va taqsimlashning bir necha samarali metodlari qo’llanilishi, bu usullarning budjetdan moliyalashtirishda samarali ekanligi ko’rsatilgan, shuningdek xorijiy tajribani O’zbekistonda qo’llash imkoniyatlari tahlil qilingan [1].

Mahalliy byudjet xarajatlarini boshqarish mexanizmi va uni takomillashtirish usullarini o’rgangan tadqiqotda O’zbekistonning mahalliy byudjetlarida xarajatlarni boshqarish tizimi tahlil qilingan hamda innovatsion yondashuvlar istiqbollari, milliy kontekstda byudjet siyosatini takomillashtirish bo’yicha amaliy misollar keltirilgan [2]. O’zbekiston Respublikasi mahalliy budjet tizimini moliyalashtirish masalalarini o’rgangan tadqiqotda mahalliy byudjetlarni shakllantirish va ulardan foydalanish samaradorligini oshirish yo’llari yoritilgan [3]. Ushbu

manbalarni umumlashtirib aytish mumkinki, xorijiy tajriba va mahalliy byudjet boshqaruvi alohida-alohida o'rganilgan bo'lsa-da, ularni birlashtirgan holda, aynan ta'lim sohasi uchun tashkiliy-iqtisodiy mexanizmni tarkibiy tahlil asosida takomillashtirish masalasi ilmiy adabiyotda hali yetarli darajada yoritilmagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda ikki uslubiy yondashuv qo'llanildi. Birinchisi — qiyosiy-institutsional tahlil, uning yordamida AQSh, Buyuk Britaniya, Yaponiya va Norvegiya tajribasidagi dasturiy budjetlashtirish mexanizmlari tizimlashtirildi. Ikkinchisi — O'zbekistonda ta'lim tashkilotlarida dasturiy budjetlashtirish qamrovining (COVER, %) 2016–2025-yillardagi dinamikasini tavsiflovchi trend tahlili, shuningdek ta'lim budjetining yo'nalishlar (maktabgacha, umumiy o'rta, kasb-hunar, oliy ta'lim, infratuzilma) kesimidagi joriy va tavsiya etilgan taqsimotini solishtiruvchi tarkibiy tahlil. Tadqiqotning kirish ma'lumotlari 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval: Ta'lim tashkilotlarida dasturiy budjetlashtirish qamrovi (2016–2025)

Yil	Dasturiy budjetlashtirish qamrovi, %
2016	19,4
2017	23,3
2018	28,9
2019	32,4
2020	38,3
2021	43,3
2022	46,3
2023	51,3
2024	57,0
2025	62,0

TAHLIL VA NATIJALAR

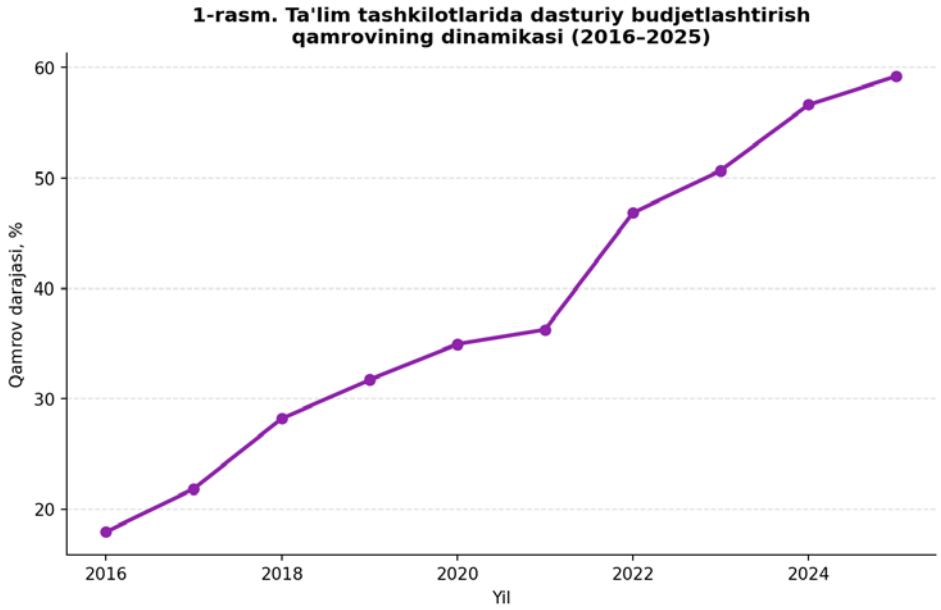
Xorijiy mamlakatlarning dasturiy budjetlashtirish mexanizmlari 2-jadvalda tizimlashtirilgan.

2-jadval: Xorijiy mamlakatlarning ta'lim sohasida dasturiy budjetlashtirish mexanizmlari

Mamlakat	Dasturiy budjetlashtirish mexanizmi
AQSh	Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish (Performance-Based Budgeting) — har bir dastur uchun aniq natija ko'rsatkichlari (KPI) belgilanadi va yillik hisobotlarda ular bilan solishtiriladi
Buyuk Britaniya	Xarajatlarni ko'rib chiqish (Spending Review) tizimi — uch yillik davrga mo'ljallangan dasturiy budjetlar, har bir vazirlik o'z dasturlari samaradorligini markaziy moliya organi oldida asoslab berishi shart
Yaponiya	Dastur-maqsad usuli (Program-Purpose Method) — ta'lim budjeti aniq milliy ta'lim maqsadlariga (savodxonlik, STEM ko'nikmalari) bog'lab taqsimlanadi
Norvegiya	Natija-asosli moliyalashtirish (Result-Based Financing) — oliy ta'lim muassasalariga ajratiladigan mablag'ning bir qismi bitiruvchilar soni va ilmiy natijadorlik ko'rsatkichlariga bog'liq

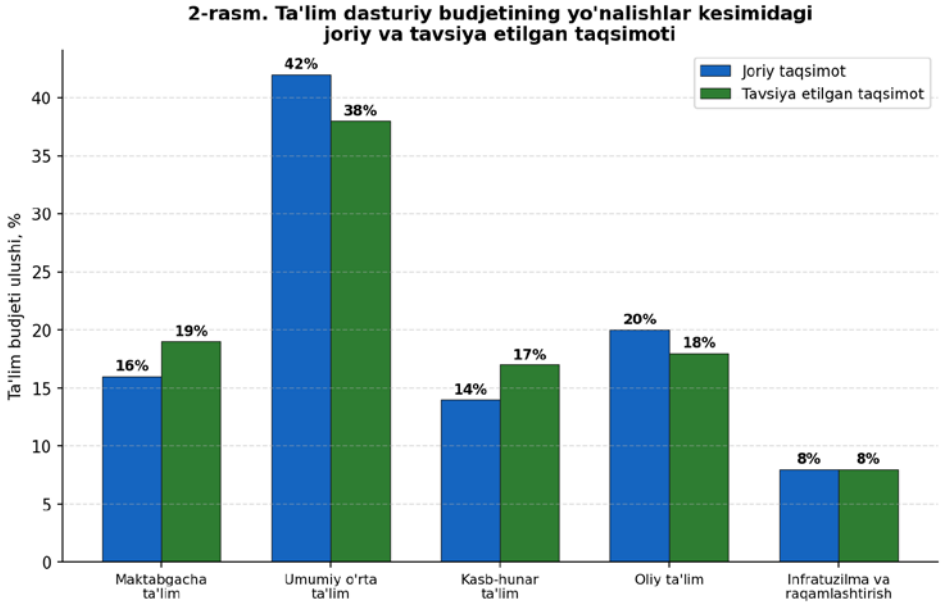
2-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, barcha to'rtta mamlakat tajribasida umumiy xususiyat — budjet mablag'larini aniq, o'lchanadigan natija ko'rsatkichlari bilan bog'lash — mavjud. Bu xususiyat O'zbekiston uchun ham tashkiliy-iqtisodiy mexanizmni takomillashtirishning asosiy yo'nalishi bo'lishi mumkin.

O'zbekistonda dasturiy budjetlashtirish qamrovining dinamikasi 1-rasmda keltirilgan.

1-rasmdan ko’rinib turibdiki, dasturiy budjetlashtirish qamrovi 2016-yildagi 19,4 foizdan 2025-yilda 62,0 foizgacha, ya’ni 3,2 baravar oshdi. Bu jadal o’sishga qaramay, ta’lim tashkilotlarining uchdan bir qismidan ortig’i hamon an’anaviy smeta usulida moliyalashtirilmoqda, bu esa tashkiliy-iqtisodiy mexanizmni yanada takomillashtirish uchun katta zaxira mavjudligini ko’rsatadi.

Ta’lim budjetining yo’nalishlar kesimidagi joriy va tavsiya etilgan taqsimoti 2-rasmda keltirilgan.

2-rasmdan ko’rinib turibdiki, joriy taqsimotda umumiy o’rta ta’lim (42%) va oliy ta’lim (20%) ustuvor o’rin egallaydi, maktabgacha ta’lim (16%) va kasb-hunar ta’limi (14%) esa nisbatan kam mablag’ olmoqda. Xorijiy tajriba va mahalliy ijtimoiy-demografik ustuvorliklarni hisobga olgan holda ishlab chiqilgan tavsiya etilgan taqsimotda maktabgacha ta’lim ulushini 3 foiz punktga, kasb-hunar ta’limi ulushini esa 3 foiz punktga oshirish, umumiy o’rta va oliy ta’lim ulushini esa mos ravishda 4 va 2 foiz punktga qisqartirish tavsiya etiladi, bu esa erta yosh rivojlanishi va kasbiy ko’nikmalarni shakllantirishga ko’proq e’tibor qaratishni anglatadi.

Tashkiliy-iqtisodiy mexanizmni takomillashtirish yo’nalishlari. Xorijiy tajriba tahlili va mahalliy sharoit tahlili asosida O’zbekiston ta’lim tizimida dasturiy budjetlashtirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirishning uchta asosiy yo’nalishi aniqlandi: birinchidan, har bir ta’lim dasturi uchun AQSh tajribasidagi kabi aniq, o’lchanadigan natija ko’rsatkichlarini (KPI) joriy etish; ikkinchidan, Buyuk Britaniya tajribasidagi kabi ko’p yillik (uch yillik) dasturiy budjet tsiklini joriy etib, ta’lim tashkilotlariga uzoq muddatli rejalashtirish

imkoniyatini berish; uchinchidan, Norvegiya tajribasidagi kabi oliy ta’lim muassasalari uchun natija-asosli moliyalashtirish elementlarini, xususan bitiruvchilarning ishga joylashish darajasi va ilmiy natijadorlikni, budjet taqsimotiga qisman bog’lash.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqotning boshida qo’yilgan muammoga javoban, natijalar shuni ko’rsatadiki, O’zbekistonda dasturiy budjetlashtirish qamrovi jadal o’sib bormoqda (2016-2025-yillarda 3,2 baravar), biroq ta’lim budjetining yo’nalishlar kesimidagi taqsimoti hali to’liq optimal emas va xorijiy tajribadagi natijaga yo’naltirilgan elementlar hali to’liq joriy etilmagan. Tashkiliy-iqtisodiy mexanizmni xorijiy tajriba asosida takomillashtirish ta’lim xarajatlarini moliyalashtirishning sifat va samaradorligini yanada oshirish imkonini beradi.

Amaliy tavsiya sifatida quyidagilarni keltirish mumkin: dasturiy budjetlashtirish qamrovini barcha ta’lim tashkilotlarini qamrab olguncha izchil kengaytirish; har bir ta’lim dasturi uchun aniq KPI tizimini joriy etish va ularning bajarilishini yillik hisobotlarda oshkor qilish; ta’lim budjetini yo’nalishlar kesimida maktabgacha ta’lim va kasb-hunar ta’limi tomon qayta taqsimlash; ko’p yillik dasturiy budjet tsiklini joriy etish orqali ta’lim tashkilotlariga uzoq muddatli rejalashtirish imkoniyatini berish; hamda oliy ta’lim muassasalari uchun natija-asosli moliyalashtirish elementlarini bosqichma-bosqich joriy etish.

Xulosa qilib aytganda, ushbu tadqiqot xorijiy tajribani tizimli tahlil qilish va uni mahalliy statistik ma’lumotlar bilan birlashtirish orqali ta’lim xarajatlarini dasturiy budjetlashtirish orqali moliyalashtirishni oshirishning aniq, amaliy jihatdan qo’llash mumkin bo’lgan tashkiliy-iqtisodiy yechimlarini taqdim etdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Ta’lim tizimini moliyalashtirish bo’yicha xorijiy tajribalar. In-academy.uz, 2025–2026. https://www.in-academy.uz/index.php/zdit/article/download/16189/11232/13774

2. Sherjonov S.A., Masharipova X.M., Zakirova G.Q. Mahalliy byudjet xarajatlarini boshqarish mexanizmi va uni takomillashtirish usullari. Zamonaviy fan va ta’lim yangiliklari, 2025.

3. Qo’ldoshev D. O’zbekiston Respublikasi mahalliy budjet tizimini moliyalashtirish masalalari. Green Economy and Development, 2025.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S–5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal

t.me/yait_2100